

Kielce, 24.04.2024 r.

dr hab. Zuzanna Zbróg, prof. ucz.
Wydział Pedagogiki i Psychologii
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
zuzanna.zbrog@ujk.edu.pl

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Kamila Jarosa
pt. Efektywność metody NOVA-Vox w rozwoju emisji głosu oraz obniżaniu tremy u
dzieci w wieku 8–11 lat
napisanej pod kierunkiem
dr hab. prof. APS Agnieszki Olechowskiej (promotor)
i dr Aleksandry Gajdy (promotor pomocniczy)

Uwagi ogólne

Metody kształcenia głosu i obniżania poziomu tremy u dzieci nie były dotychczas przedmiotem pogłębionych badań naukowych – brakuje zweryfikowanych empirycznie analiz w tym obszarze problemowym. Może to wynikać z konieczności uwzględniania szerokiej, interdyscyplinarnej perspektywy teoretycznej oraz posiadania odpowiednich, również interdyscyplinarnych kompetencji przez badaczy, którzy zechcieliby zająć się tą sferą rozwoju dziecięcego. Należy docenić drogę edukacyjno-zawodową Doktoranta, w tym wieloletnią praktykę w profesjonalnym nauczaniu emisji głosu, która wytyczyła obszary jego poznawczych dociekań oraz zdecydowała o problematyce poszukiwań badawczych. Mgr Kamil Jaros dostrzegł brak naukowo ewaluowanej metody dostosowanej do potrzeb dzieci w swoim obszarze badań i zdecydował się na opracowanie innowacyjnej metody NOVA-Vox, która łączy trening emisji głosu z rehabilitacją dysfonii oraz działaniami zmniejszającymi tremę. Metoda ta również podkreśla znaczenie pracy grupowej, interakcji społecznych oraz pozytywnego podejścia do popełniania błędów w procesie nauki.

Zarówno kontekst podjętej problematyki, jak i zastosowana metodologia badań decydują o wyjątkowym charakterze przedstawionej dysertacji. Eksperyment pedagogiczny jest trudną metodą badawczą, a jeśli służy praktyce edukacyjnej – dzięki weryfikacji skuteczności autorskiej metody w wyniku złożonej procedury – jest szczególnie wartościowy.

Struktura rozprawy doktorskiej jest zgodna z tradycyjnymi wzorami budowy prac badawczych. Praca składa się z pięciu rozdziałów w części teoretycznej, części metodologicznej i analityczno-interpretacyjnej oraz podsumowania i dyskusji wyników.

Teoretyczne podstawy badań własnych

Część teoretyczna zajmuje aż połowę dysertacji, co jest uzasadnione koniecznością przedstawienia złożonej problematyki przypisanej do kilku dyscyplin naukowych, jej analizie i krytycznej ocenie. W pierwszych rozdziałach zostały zatem omówione anatomiczne, fizjologiczne i pedagogiczne podstawy tworzenia i rozwoju głosu, w tym zagadnienia związane z zaburzeniami głosu. Ogromną wartością rozprawy jest odwoływanie się do anglojęzycznej literatury przedmiotu badań, np. przedstawiono międzynarodowe standardy w diagnostyce głosu oraz omówiono interdyscyplinarny protokół diagnozy ujmujący analizę akustyczną (parametry HNR, *jitter*, *shimmer* i skala głosu), ocenę aerodynamiczną (parametr MPT), samoocenę głosu dziecka (CVHI-10) i perspektywy rodzica (CVHI-10-P), ocenę odsłuchowo-percepcyjną (GRBAS), ocenę palpacyjną i endoskopową (VLS) oraz badania kwestionariuszowe dotyczące pomiaru tremy i jej składowych (SFS-CY), a także innych kontrolowanych zmiennych takich, jak: lęk-cecha (STAIC), neurotyzm (BFQ-C) i strategie radzenia sobie (JSR).

Pomiar zakresu skali głosu oraz badanie palpacyjne narządu głosowego jest inicjatywą autorską Doktoranta w stosunku do zaleceń panelu ekspertów trzech światowych stowarzyszeń – takich, jak American Speech-Language-Hearing Association (ASHA), Komitet Foniatrii Europejskiego Towarzystwa Laryngologicznego (ELS) oraz Unia Europejskich Foniatorów (UEP).

Trzeci rozdział zawiera omówienie wybranych, najbardziej znanych metod nauczania emisji głosu: *Estill Voice Training* (EVT), *Complete Vocal Technique* (CVT) oraz *Speech Level Singing* (SLS). W tym rozdziale mgr Kamil Jaros wykazał lukę w przestrzeni badawczej wynikającą z braku naukowo standaryzowanych metod kształcenia głosu i obniżania poziomu tremy, dostosowanych do pracy z dziećmi w wieku przedmutacyjnym.

W czwartym rozdziale Doktorant zanalizował tremę, definiując ją jako czynnik wpływający na proces komunikacji, zarówno w kontekście pracy na scenie, jak i uczestnictwa w przestrzeni społecznej. Po przedstawieniu teoretycznych podstaw zjawiska tremy i jej specyfiki, dokonał przeglądu różnych metod pomiaru poziomu tremy, dowodząc braku walidowanego narzędzia do pomiaru tremy u dzieci, które uwzględniałoby również kontekst

używania głosu w trakcie wystąpień publicznych. Ten brak narzędzia o potwierdzonej skuteczności stał się powodem, dla którego zostało opracowane narzędzie autorskie.

Ostatni rozdział w części teoretycznej jest poświęcony autorskiej metodzie NOVA-Vox, opracowanej w odpowiedzi na brak skutecznych metod nauczania emisji głosu i obniżania tremy u dzieci. Ogromną zaletą opracowanej metody jest uwzględnienie założeń wynikających z konstruktywistycznego podejścia do uczenia się dzieci w młodszym wieku szkolnym, tzn. akceptującej postawy wobec błędów popełnianych w procesie uczenia się, akcentującej proces uczenia się, a nie jego efekty, jak również poświęcenie uwagi pracy grupowej – według J. S. Brunera (2006, *Kultura edukacji*) – najbardziej efektywnej u dzieci w tym wieku. Dodatkowym atutem proponowanej metody jest jednoczesna rehabilitacja narządu głosu.

Wprowadzenie teoretyczne oceniam bardzo pozytywnie. Opracowanie części teoretycznej jest godne podziwu, rozważania są prowadzone z dużym zapałem. Doktorant wzbogacił wiedzę pedagogiczną i logopedyczną o nowatorskie, nieobecne w polskim dyskursie naukowym wątki.

Przedstawione w części I rozważania mają charakter erudycyjny – wielowymiarowy, pogłębiony, syntetyzujący ustalenia poczynione w ramach kilku dyscyplin naukowych.

Rozdział ten świadczy o znakomitym rozpoznaniu pola badawczego – przedstawione w nim analizy i wnioski krytyczne są przydatne, bowiem zawierają informacje, dzięki którym młodzi/inni badacze mogą zainspirować się do skonstruowania własnego projektu badawczego. Cała część teoretyczna pracy (rozdziały 1-5) jest doskonałym przykładem rzetelnie przeprowadzonego przeglądu literatury badań. Ogromnym atutem jest korzystanie przez Doktoranta głównie z literatury anglojęzycznej, co zapewniło szeroki kontekst dla przeprowadzonych rozważań.

Drobna uwaga na użytek ewentualnej publikacji dotyczy płci autorki wspomnianej na s. 102 – Uta Frith jest kobietą (jest: Zdaniem Fritha).

Program badań własnych

Druga część rozprawy doktorskiej poświęcona jest założeniom metodologicznym projektu własnego. W tym miejscu przedstawiono szczegółowo procedurę badania eksperymentalnego z dwoma pomiarami (początkowym i końcowym). Doktorant wyczerpująco i klarownie uzasadnił wykorzystanie metody eksperymentu pedagogicznego – wybór metody stanowi naturalną i logiczną konsekwencję analiz zaprezentowanych w poprzednich rozdziałach. Charakterystyka wykorzystanych technik i narzędzi badawczych budzi podziw ze względu na

ich liczbę. Pokazuje rozmach eksperymentu, jednocześnie dowodząc złożoności pola badawczego.

Postrzegam ten ważny fragment dysertacji jako dowód na odczytanie Autora i doskonałe zorientowanie w metodologicznym umiejscowieniu badań. Sformułowane cele badań, postawione problemy i hipotezy są poprawne merytorycznie, podobnie jak ustalone zmienne i dobrane do nich wskaźniki. Wybór metody badawczej w opiniowanej rozprawie doktorskiej w pełni odpowiada podjętemu problemowi.

Dobrze i klarownie został wyjaśniony dobór próby do badań eksperymentalnych oraz organizacja, procedury i przebieg badań.

Bardzo pozytywnie oceniam niewikłanie się Doktoranta w definiowanie podstawowych pojęć związanych z procedurą badawczą, bowiem ich miejsce jest w podręcznikach metodologicznych. Autor od razu z dużą pewnością korzysta z ustaleń metodologicznych, adekwatnie dobierając właściwe elementy do kontekstu badań własnych.

Warto także wspomnieć o świadomości badacza co do ograniczeń, jakie wiązały się z przeprowadzaniem zaplanowanego eksperymentu (s. 144).

Być może ważne byłoby wspomnienie jeszcze o świadomości ograniczeń poznawczych, którym podlega badacz samodzielnie przeprowadzający część badań lub występujący w roli ich obserwatora. Chodzi np. o nastawienie na potwierdzenie hipotez wynikające ze świadomości badacza, która grupa jest eksperymentalna czy też niedocenianiu tego, co naprawdę dzieje się w grupie kontrolnej. Warto wspomnieć, że świadomość badacza, który wie, w której grupie dane dziecko się znajduje, może prowadzić do zniekształceń w ocenie zachowania lub prowadzić do oczekiwania tego, co pozytywne. Można się jednak domyślać, że ogólna wysoka świadomość naukowa Doktoranta i kompetencje merytoryczne osób z nim współpracujących, w tym zapewnienie etyczności prowadzonych badań z udziałem dzieci, gwarantują unikanie tego typu przeszkód poznawczych.

Wyniki badań

W części trzeciej dysertacji przedstawiono analizę wyników badań, począwszy od wstępnej weryfikacji statystyk opisowych. Doktorant bardzo sprawnie posługuje się statystykami opisowymi oraz adekwatnie wysuwa wnioski dotyczące wyników uzyskanych w poszczególnych testach. Efektywność metody autorskiej została zweryfikowana poprzez testowanie hipotez.

W każdej pracy naukowej istotne znaczenie dla jakości opracowania wyników badań i wynikających z nich wniosków ma pogłębiona świadomość metodologiczna. Jak świadczą rozbudowane analizy metodologiczne, Doktorant ją posiada i bardzo sprawnie ją wykorzystuje

w swoim projekcie. Z łatwością używa języka naukowego, co także daje świadectwo jego wyrobienia badawczego. Doskonale wyważony język opisu statystycznego wyników kilkunastu testów świadczy o dużym znawstwie Kandydata.

Refleksja badawcza i dyskusja

Ostatnia część pracy zawiera refleksje badawcze i dyskusję wyników badań wraz z podsumowaniem i wnioskami dotyczącymi wpływu metody NOVA-Vox na emisję głosu i poziom tremy u dzieci. Pracę zamykają rozważania na temat aplikacyjnego znaczenia metody dla praktyki pedagogicznej i logopedycznej oraz odpowiedzi na kluczowe pytania dotyczące wpływu metody NOVA-Vox.

Podsumowanie rozprawy zawiera omówienie weryfikacji hipotez. Ta część charakteryzuje się głęboką refleksją naukową nad wynikami badań własnych, jak również dyskusją nad ograniczeniami wynikającymi z organizacji projektu własnego. Bardzo dokładnie mgr Kamil Jaros skupił się na udowodnieniu efektywności autorskiej metody, w tym na omówieniu obszarów efektywności częściowej.

WNIOSKI

Badania eksperymentalne wykorzystuje się w pedagogice najczęściej wówczas, gdy mamy do czynienia z problemami dotyczącymi zależności sprawczych, tj. wpływu wywieranego na rozwój przez określone metody, formy czy strategie wychowawcze. W literaturze podkreśla się, że eksperyment pedagogiczny jest trudną metodą ze względu na wymóg powtarzalności warunków badania. Jego wartość poznawcza jest jednak ogromna i trudna do osiągnięcia w trakcie badań diagnostycznych. Doktorant wraz z innymi badaczami, promotorką i promotorką pomocniczą znakomicie wywiązał się z tego wymagającego zadania. W analizowanej rozprawie mgr K. Jaros dowodził relacji przyczynowo-skutkowej między zastosowaniem autorskiej metody a rozwojem/poprawie u dzieci emisji głosu oraz obniżaniem tremy u dzieci w wieku 8–11 lat.

Wartość wykonanej pracy należy mierzyć także rezultatem praktycznym zrealizowanego projektu. Bez badań tego rodzaju nie moglibyśmy się dowiedzieć, czy nowatorski i wart upowszechnienia pomysł pedagogiczny jest możliwy do realizacji w warunkach naturalnych i jakie czynniki warunkują jego urzeczywistnienie w placówkach różnego typu. Znaczenie tego typu badań jest nie do przecenienia również dla praktyki logopedycznej i zdrowotnej. Metoda NOVA-Vox została bowiem przygotowana do wykorzystywania przez logopedów, specjalistów rehabilitacji głosu i nauczycieli śpiewu, którzy podejmują pracę z dziećmi.

Na podkreślenie zasługuje aktywny stosunek do badanej rzeczywistości ujawniany przez mgra K. Jarosa, który zauważył obszar niepoddany dostatecznej analizie naukowej na gruncie pedagogiki i logopedii oraz zrealizował swój pomysł, najpierw w postaci opracowania metody, a następnie zweryfikowania jej przydatności w trakcie procesu badawczego. Analizowanie wyników eksperymentu pozwoliło przekonać się o funkcjonalności i praktycznej przydatności weryfikowanych przez niego elementów autorskiej metody.

Konkluzja

Podsumowując, uważam, że Pan mgr Kamil Jaros, podejmując decyzję o przygotowaniu rozprawy doktorskiej na temat „**Efektywność metody NOVA-Vox w rozwoju emisji głosu oraz obniżaniu tremy u dzieci w wieku 8–11 lat**”, podążył w kierunku nie tylko atrakcyjnym poznawczo, ale i społecznie oraz pedagogicznie i logopedycznie ważnym. Doktorant wykazał się bardzo dobrą znajomością kontekstu teoretycznego badanych zjawisk oraz uwarunkowań metodologicznych ich poprawnego przeprowadzenia.

Uznaję, że rozprawa doktorska Pana mgra Kamila Jarosa napisana pod kierunkiem promotora – Pani dr hab. Agnieszki Olechowskiej, prof. ucz. i dr Aleksandry Gajdy jako promotora pomocniczego — odpowiada warunkom określonym w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2022 r. poz. 574 z późn. zm.).

Wnoszę zatem o jej przyjęcie i – w związku z wysokim poziomem merytorycznym i metodologicznym – wnioskuję o jej wyróżnienie.

Rekomenduję także publikację rozprawy ze względu na jej walory poznawcze, wyjaśniające i praktyczne.

Luzanna Głog